'सहकारः सदामोदो वसन्तश्रीसमन्वितः ।
समुज्ज्वलरुचिः श्रीमान्प्रभूतोत्कलिकाकुलः ॥'

अत्र विशेषणमात्रश्लेषवशादप्रस्तुतात्सहकारात्कस्यचित्प्रस्तुतस्य नायकस्य प्रतीतिः ।

'पुंस्त्वादपि प्रविचलेद्यदि यद्यधोऽपि
यायाद्यदि प्रणयने न महानपि स्यात् ।
अभ्युद्धरेत्तदपि विश्वमितीदृशीयं
केनापि दिक्प्रकटिता पुरुषोत्तमेन ॥'

अत्र पुरुषोत्तमपदेन विशेष्येणापि श्लिष्टेन प्रचुरप्रसिद्ध्या प्रथमं विष्णुरेव बोध्यते । तेन वर्णनीयः कश्चित्पुरुषः प्रतीयते ।

सादृश्यमात्रमूला यथा—

'एकः कपोतपोतः शतशः श्येनाः क्षुधाभिधावन्ति ।
अम्बरमावृतिशून्यं हरहर[1] शरणं विधेः करुणा ॥'

अत्र कपोतादप्रस्तुतात्कश्चित्प्रस्तुतः प्रतीयते । इयं च क्वचिद्वैधर्म्येणापि भवति ।

व्यवच्छेदः । विशेष्यस्यापीत्यपिना विशेषणपरिग्रहः ॥ **आमोदः** सौरभम्, आनन्दश्च । वसन्तकालोपकरणपल्लवादियुक्तः । **सम्यगुज्ज्वला** रुचिर्दीप्तिर्यस्य सः, पक्षे सम्यगुज्ज्वले शृङ्गारे रुचिरभिलाषो यस्य सः । **श्रीः** शोभा, वेषरचना च । प्रभूताभिः प्रचुराभिरुत्कलिकाभिरुद्गतमुकुलैराकुलो व्याप्तः । पक्षे—प्रकर्षेण भूतया उत्कलिकया नायिकोत्कण्ठया आकुलो व्याकुलः । **पुंस्त्वादपीति** । पुरुषभावाद् यदि प्रविचलेत् स्त्री यदि भवेत् । अधः पातालमपि यदि यायात् । प्रणयने याचननिमित्तं यदि महान्न स्यात्, सर्वः स्यात् । तदपि विश्वमुद्धरेत् । इतीयं दिक् । ईदृशोऽयं प्रकारः केनाप्यनिर्वचनीयेन पुरुषोत्तमेन विष्णुना प्रकटिता दर्शिता । तेन हि दैत्यहृतं राज्यमुद्धर्तुं मोहिनीरूपस्त्रीत्वं प्राप्तम् । जलप्लुतं विश्वमुद्धर्तुं वराहरूपेण पातालं गतम् । बलिदैत्यापहृतं राज्यमुद्धर्तुं पादत्रयभूमियाचननिमित्तं वामनत्वं प्राप्तम् । राजपक्षे—पुंस्त्वात् पौरुषाद् यदि प्रविचलेद् यद्यधो नीचत्वमपि यायाद् याचननिमित्तं यदि महिमशून्यः स्यात् तदपि विश्वं स्वराज्यमुद्धरेदित्ययं प्रकारश्च केनापि पुरुषोत्तमनाम्ना राज्ञा प्रकटितः ॥ **विशेष्येणापि** विशेष्यवाचकेनापि । **प्रचुरप्रसिद्ध्या** भूरिप्रयोगेण, अतिप्रसिद्ध्या वा । प्रकृतस्यैवात्र व्यङ्ग्यत्वं न तूपमानस्येति नोपमाध्वनित्वम् । द्वयोरभिधेयत्वाभावान्न श्लेषत्वम् ॥ **कश्चित्प्रस्तुत** इति । यस्य बहवः शत्रवो गोपनस्थानं नास्ति स इत्यर्थः ॥ **इयं च** अप्रस्तुतप्रशंसा च । **वैधर्म्येणापि** विधर्मान्तरव्यञ्जकवैधर्म्यविशिष्टस्य कथनेनापि ।

---

१. 'हरिहरि' घ.